

УДК 336.02

Ю.П. Постоленко

**ФІНАНСОВІ ВАЖЕЛІ СТИМУЛЮВАННЯ РОЗВИТКУ
ЕКОНОМІЧНИХ СУБ'ЄКТІВ СФЕРИ МОРСЬКОГО БІЗНЕСУ**

Розглядаються особливості процесу формування фінансових важелів стимулювання розвитку сучасних підприємств морського бізнесу. Досліджується вплив фінансових важелів макро- та мікрорівнів на ефективність функціонування підприємств морського транспорту.

Ключові слова: фінансові важелі, морський транспорт, морський бізнес, економічні суб'єкти.

Рассматриваются особенности процесса формирования финансовых рычагов стимулирования развития современных предприятий морского бизнеса. Исследуется влияние финансовых рычагов макро- и микроуровней на эффективность функционирования предприятий морского транспорта.

Ключевые слова: финансовые рычаги, морской транспорт, морской бизнес, экономические субъекты.

The formation and effective implementation of financial policies occupy an important place in the management system. Financial policy involves the use of financial leverage. The use of financial leverage for the development of the economy and maritime business should be based on an integrated approach. Identification and recognition of the priority of financial leverage in the structure of the financial mechanism are important.

Financial leverage – aggregates financial resources used by the economic subject in the maritime business, according to the goals and objectives of fiscal policy.

Determining the economic category of "financial leverage" should take into account their impact on the providing of economic

© Постоленко., 2013

development. Financial leverage is a means of financial method. Financial leverage took priority in the structure of the financial mechanism.

Plans, investments, loans, lease payments, amortization, net cash flow, costs, profit are the main financial leverage of the marine business.

With the financial leverage provided by a balanced and sustainable development of the marine business in the income and costs, assets and liabilities, financial debt and more.

Public investment, plans and projections, taxes, prices and tariffs are the main leverage on the macro level. Public investment in infrastructure maritime business? Opportunities for credit on more advantageous terms, tax breaks, flexible pricing policies are possible state leverage in the maritime business.

Organizational structural, financial, tax and property – the three types of support for maritime business .

Improving the efficiency of most marine business is not possible only by their own financial leverage. It is necessary to attract new debt in order to increase investments and profit of marine businesses. Formation of financial resources for long-term and short-term character is necessary to ensure expanded reproduction of economic subjects' maritime business.

Keywords: financial leverage, maritime transport, maritime business, economic subjects.

Постановка проблеми. В сучасних умовах господарювання економічні суб'єкти в сфері морського бізнесу стикаються з численними проблемами: економічна криза, недосконалість законодавства, тінізація та криміналізація економіки, нестача фінансових ресурсів тощо. Оскільки на державному рівні всі проблеми не розв'язані, основний тягар припадає на суб'єктів господарювання, якими є підприємства портової діяльності, судноплавні компанії, підприємства транспортного сервісу тощо. Як показує практика, за умов ринку «виживають» ті суб'єкти господарювання, в тому числі бізнес-структури морського бізнесу, які своєчасно адаптують систему управління до

умов сучасності. В системі управління значне місце посідають питання формування та ефективної реалізації фінансової політики, яка передбачає використання фінансових важелів. Труднощі функціонування морського бізнесу свідчать, що в теоретичному і практичному плані залишаються не до кінця вирішеними проблеми наукового та методичного забезпечення послідовної та стабільної фінансової політики економічних суб'єктів цієї сфери.

Огляд останніх досліджень та публікацій. Процесу формування фінансових важелів присвячені численні роботи [1, 3, 6-8]. Однак особливості фінансових важелів підприємств морського бізнесу зумовлені їхнім функціонуванням у транспортній галузі економіки. Питання формування фінансових важелів розвитку підприємств морського транспорту розглянуто в працях Б.В. Буркинського, М.І. Котлубая, О.М. Котлубая, М.Т. Примачова, В.І. Чекаловця, О.М. Кібік, В.В. Жихаревої, Д. Томсона, А. Бергантіно, М. Стопфорда [2, 4, 5, 9] та інших. Проте, проблеми розвитку системи фінансових важелів в сфері функціонування суб'єктів господарювання морського бізнесу залишаються актуальними.

Постановка завдання. Метою статті є дослідження системи основних фінансових важелів стимулювання розвитку економічних суб'єктів, що функціонують у межах морегосподарського комплексу.

Основний матеріал дослідження. Застосування фінансових важелів для забезпечення розвитку економіки країни і кожного окремого підприємства морського бізнесу має здійснюватися на основі комплексного підходу. Важливими є визначення та визнання пріоритетності фінансових важелів у структурі фінансового механізму. Необхідно створити передумови заохочення внутрішніх та зовнішніх інвесторів як найперспективнішого джерела забезпечення фінансового потенціалу країни, що передбачає комплексне реформування законодавства України, яке б забезпечувало зважене застосування фінансових важелів у сфері морського бізнесу.

Суб'єкти господарювання, що функціонують у сфері морегосподарського комплексу, повинні враховувати такі особливості:

- суб'єкти господарювання функціонують в умовах високої інтенсивності ринкової конкуренції;
- незважаючи на наявність антимонопольного законодавства, досить багато питань в сфері конкурентної боротьби підприємств морського бізнесу не є врегульованими;
- у національному грошово-кредитному механізмі рівень процентних ставок по кредитам є необґрунтовано високим для переважної більшості підприємств морського бізнесу;
- фіскальний механізм регулювання економіки передбачає суттєве податкове навантаження морського бізнесу за умови нестабільного правового середовища;
- не забезпечується на практиці вільний і рівний для всіх суб'єктів господарювання доступ до обмежених ресурсів;
- зберігається високий ризик підприємницької діяльності, що обмежує інвестиційні надходження у морський бізнес України.

Зазначені особливості вітчизняної економічної системи позначаються, передусім, на можливостях розширення сфери морського бізнесу, оскільки за наявності обмежених власних ресурсів залучення банківських кредитів та інших зовнішніх інвестицій на теперішній час є ускладненим.

Створення умов для стимулювання розвитку підприємств морського транспорту та підвищення їх ефективності є однією з важливих вимог.

Нові умови господарювання ставлять перед підприємствами морського транспорту проблему перебудови, адаптації фінансово-економічного механізму через систему фінансових важелів впливу на ефективність господарської діяльності.

Існують різні підходи до визначення сутності та складу фінансових важелів.

Поняття «фінансового важеля» розглядається економістами в двох значеннях[3]:

– як інструмент регулювання пропорцій власного та позикового капіталу з метою максимізації рентабельності власних коштів підприємства;

– як складова фінансового механізму (прибуток, дохід, амортизаційні відрахування, фінансові санкції, ціни, орендна плата, дивіденди, відсоткові ставки за позиками, депозитами і облігаціями, інвестиції, валютні курси тощо).

Звідси можна зробити висновок, що поняття «фінансовий важіль» повинно асоціюватися з певними ознаками [1, 7]. Для сфери морського бізнесу такими ознаками слід вважати такі:

1) метою використання фінансового важеля повинен бути вплив на економічну систему, зокрема морегосподарський комплекс, підприємство морського бізнесу тощо, яка постійно перебуває в процесі розвитку;

2) дія фінансового важеля проявляється у певних змінах, що відбуваються протягом певного періоду, який потрібен для того, щоб спрацював фінансовий механізм;

3) використання важеля направлене на одержання стимулюючого або стримуючого ефекту відповідно до поставлених цілей;

4) застосування фінансового важеля впливу на макrorівні повинно здійснюватися цілеспрямовано органами державної влади. Ця ознака фінансового важеля впливу відрізняє його від об'єктивно діючого фактора впливу, який носить об'єктивний характер;

5) дія важеля реалізується опосередковано, через певний причинно-наслідковий зв'язок.

Таким чином, фінансовий важіль слід розглядати як сукупність фінансових засобів, які використовує економічний суб'єкт в сфері морського бізнесу шляхом використання наявних в нього інструментів для впливу на розвиток економічної системи відповідного рівня, створюючи сприятливі для цього умови, відповідно до поставлених цілей і завдань фінансової політики.

Розгляд і визначення економічної категорії «фінансові важелі» має здійснюватися з точки зору їх впливу на реалізацію головної мети фінансової політики економічного суб'єкта – забезпечення економічного розвитку. Фінансові важелі є засобом дії фінансового методу (вибір якого залежить від інших елементів фінансового механізму, зокрема, забезпечення інформацією різного типу). Тому їх застосування визначає дієвість всього фінансового механізму, за допомогою якого, у свою чергу, реалізується фінансова політика. Тобто вони займають пріоритетне місце у структурі фінансового механізму.

Вищенаведене дозволяє визначити фінансові важелі держави як сукупність бюджетних, податкових, кредитно-грошових важелів, які є засобом реалізації фінансової політики держави та впливу уряду країни на господарські процеси в сфері морегосподарського комплексу з метою активізації його економічного розвитку.

За складовими фінансової політики можна виділити такі види фінансових важелів: бюджетні, податкові, грошово-кредитні, валютні, амортизаційні, цінні, інвестиційні.

Маючи на меті здійснити певний регулюючий вплив на економічні процеси в сфері морегосподарського комплексу, державні органи мають використовувати такі фінансові важелі, які б повністю відповідали поставленим цілям фінансової політики. Серед всієї сукупності важелів особливу увагу слід приділяти бюджетним. Бюджетна політика є складовою економічної політики України, внаслідок реалізації якої можна отримати позитивні або негативні наслідки розвитку підприємницької діяльності в морегосподарському комплексі.

Виконання державою своїх функцій, зокрема в сфері підтримки розвитку ринкових відносин та зміцнення конкурентного потенціалу, здійснюється значною мірою внаслідок розробки і реалізації державної бюджетної політики. Бюджетна політика повинна створювати сприятливі умови для задоволення потреб та розв'язання тих проблем суспільства, які не у повній мірі вирішує ринковий механізм саморегулювання. Бюджетна політика

реалізується шляхом розробки і виконання бюджету. Бюджет є одним із найважливіших індикаторів фінансової незалежності держави, забезпечуючи провідну роль бюджетної безпеки в забезпеченні фінансової та економічної безпеки держави на підставі зростання (або хоча б збереження на досягнутому рівні) інноваційно-інвестиційної складової економічної системи.

Основними ознаками бюджетного процесу, що можуть впливати на рівень активності підприємницької діяльності в Україні, визначено бюджетне прогнозування і складання розрахунків показників бюджету на перспективу, бюджетне програмування, вибір сценарію розвитку економіки, на підставі якого формується проект бюджету наступного року, вибір показників бюджету та встановлення вимог до переліку показників, врахування бюджетних обмежень, вибір методу складання проекту бюджету та визначення механізму взаємодії різних гілок влади стосовно змісту та вимог до майбутнього бюджету, необхідність організації відносин між органами державної влади і місцевого самоврядування стосовно розподілу бюджетних коштів між окремими бюджетами, організацію виконання бюджету.

На мікрорівні фінансові важелі конкретизують дію функціонування фінансового інструменту у фінансовому механізмі (баланс доходів і витрат, бізнес-план, цінові рішення, прибуток, внутрішній аудит, кредит, норми штрафних санкцій тощо) в межах нормативно-правового регламентування. До основних фінансових важелів на рівні суб'єкта морського бізнесу в сучасних умовах доцільно відносити плани, інвестиції, кредити, лізингові платежі, амортизаційні відрахування, чистий грошовий потік, ціну, прибуток.

Фінансові важелі – це конкретні аналітичні прийоми та інструменти дії фінансових методів, за допомогою яких забезпечується ефективне функціонування фінансового механізму суб'єкта підприємницької діяльності. За допомогою фінансових важелів забезпечується збалансований та сталий розвиток господарюючого суб'єкта у сфері доходів і витрат, активів і пасивів балансу, фінансових зобов'язань тощо.

В сучасних умовах до основних фінансових важелів на макрорівні слід відносити державні інвестиції, плани та прогнози, пільгові кредити, податки, ціни і тарифи. Відносно морського бізнесу фінансовими важелями держави можуть бути державні інвестиції у розвиток інфраструктури морського бізнесу, можливості отримання кредитних ресурсів на більш вигідних умовах, податкові пільги, гнучка цінова політика тощо.

Потребує удосконалення система фінансового забезпечення розвитку морського бізнесу на регіональному рівні. Заходи фінансової підтримки слід розподілити на дві групи, якими є пряма та непряма підтримка.

Пряма підтримка є такою, що на перший погляд не відповідає правилам ринкової діяльності, оскільки порушує принцип забезпечення рівних умов конкуренції. Однак в окремих випадках для стимулювання морського бізнесу можливим та доцільним слід вважати виділення бюджетних коштів для фінансування інноваційно-інвестиційних проектів. Однак можливості держави є вкрай обмеженими. Тому слід максимально використовувати можливості другої групи заходів.

Непряма державна підтримка підприємств повинна здійснюватися опосередковано.

Існують три види підтримки морського бізнесу, якими є організаційно-структурна, фінансово-податкова і майнова.

Організаційно-структурна підтримка передбачає заходи з регламентування діяльності підприємництва та стимулювання розвитку елементів ринкової інфраструктури. Такими заходами є спрощена реєстрація суб'єктів морського бізнесу, надання інформаційних, юридичних, консалтингових, аудиторських, страхових послуг на пільгових засадах.

Фінансово-податкова підтримка поєднує форми прямого і непрямого фінансування та застосування податкових важелів для стимулювання розвитку морського бізнесу. В цю групу входять надання податкових пільг, стимулювання банків та страхових компаній щодо кредитування чи страхування морських бізнес-структур тощо.

Майновий вид підтримки морського бізнесу передбачає активне використання державної матеріальної та нематеріальної власності.

Зміцнення фінансової бази державної підтримки підприємництва може здійснюватися за рахунок головних джерел [6]. Такими джерелами є цільові кошти із бюджетів відповідного рівня. Повинні формуватися регіональні фонди підтримки морського бізнесу, які можуть складатися з регіональних позик та інших джерел. Джерелом може бути пайова участь державних органів у фінансуванні інвестиційних проєктів розвитку інфраструктури морського бізнесу. Мають бути створені передумови для залучення різних форм іноземних інвестицій.

Вироблені теорією та практикою основні форми та методи державної фінансово-інвестиційної підтримки прямого впливу на розвиток підприємництва, якими є застосування дотацій, надання позик і гарантій державними та регіональними органами, сприяння розвитку кластерів, фінансова підтримка загальнодержавних фондів та регіональних фінансових інститутів, повинні активно використовуватися в сучасних умовах функціонування морського бізнесу в Україні.

Для вдосконалення управління процесом фінансового забезпечення розвитку морського бізнесу необхідне вирішення таких завдань:

1. Створення сприятливих умов для стабільної діяльності економічних суб'єктів в сфері морського бізнесу.
2. Відпрацювання і впровадження прогресивних фінансових технологій підтримки морського бізнесу, консолідація засобів та інструментів для фінансування пріоритетних напрямів розвитку морського бізнесу за територіями, інтеграція фінансових механізмів морських бізнес-структур у спільну кредитно-фінансову систему України.
3. Концентрація ресурсів і оптимізація їх використання в морському бізнесі.

Для ефективного розв'язання названих завдань необхідне застосування таких функціональних напрямів:

- нормативно-правове забезпечення функціонування морегосподарського комплексу;
- розвиток прогресивних фінансових технологій підтримки морського бізнесу;
- підвищення ефективності використання існуючої інфраструктури морського бізнесу й інформаційних систем;
- науково-методичне і кадрове забезпечення сфери морського бізнесу

Отже, діяльність суб'єктів морського бізнесу у багатьох випадках залежить від дій державних і регіональних органів виконавчої влади. Без використання спеціальних заходів державної підтримки розвиток морського бізнесу неможливий.

Висновки. Підвищення ефективності діяльності більшості бізнес-структур морського бізнесу є неможливим тільки в рамках власних ресурсів та за рахунок власних фінансових важелів. Для розширення їх фінансових можливостей необхідно залучення додаткових позикових коштів з метою збільшення вкладень у власний бізнес, отримання більшого прибутку. У зв'язку з цим управління формуванням позикового капіталу є одним з найважливіших функціональних напрямів регулювання фінансів бізнес-структур. Ефект фінансового важеля у цьому випадку – це зміна рентабельності власного капіталу за рахунок використання позикових ресурсів в обігу підприємства. Проблема забезпечення фінансовими ресурсами як довгострокового характеру, так і короткострокового характеру є актуальною для здійснення процесу розширеного відтворення економічних суб'єктів у сфері морського бізнесу.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

1. Бланк И.А. *Основы финансового менеджмента.* – В 2-х т. / И.А. Бланк. – К.: Эльга, Ника-центр, 2001. – 1248 с.
2. Буркинський Б.В., Котлубай М.І. *Амортизація як джерело інвестування у морський транспорт.* – Одеса: ІПРЕД НАН України, 2001. – 122 с.

3. *Завгородній А.Г. Фінансово-економічний словник / А.Г. Завгородній, Т.Л. Вознюк. – К.: Знання, 2007. – 1072 с.*
4. *Кібік О.М. Економіка портового господарства: Навч. посібник / О.М. Кібік. – Одеса: ОНМУ, 2004. – 280 с.*
5. *Примачев Н.Т. Эффективность функциональной деятельности предприятий морского транспорта: монография / Н.Т. Примачев, О.Ю. Вовк. – Одесса: ИПРЭИ НАН Украины, 2001. – 134 с.*
6. *Притула О.В. Мотиваційні механізми та їх використання у сфері підприємництва / НАН України; Інститут регіональних досліджень / О.С. Притула. – Львів: ІРД НАН України, 2003. – 213 с.*
7. *Тренев Н.Н. Управление финансами: учебн. пособие / Н.Н. Тренев. – М.: Финансы и статистика, 2009. – 496 с.*
8. *Фінанси: курс для фінансистів: Навч. посібник / За ред. В.І. Оспіцева. – К.: Знання, 2008. – 567 с.*
9. *Чекаловец В.И. Современные принципы управления и организации в морских портах / В.И. Чекаловец. – Одесса-Ильичевск: ОГМУ, 2000. – 36 с.*
10. *Stopford M. Maritime Economics / M. Stopford. – London: Harper Collins Academic, 1988. – 255 p.*

Стаття надійшла до редакції 08.10.2013

Рецензенти:

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри національної економіки Національного університету «Одеська юридична академія» **О.М. Кібік**

доктор економічних наук, професор, завідувач кафедри перевезень і маркетингу Київської академії водного транспорту ім. гетьмана Петра Конашевича-Сагайдачного **С.М. Боняр**